

Προ(σ)κλήσεις και Παραδοχές για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ή προσεγγίζον- τας ερμηνευτικά μία πρόσφατη έρευνα για την εφαρμογή της εξ αποστάσεως σχο- λικής εκπαίδευσης στον τόπο μας.

Σπύρος Κιουλάνης

Είναι γεγονός πως η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μία διδακτική μεθοδολογία η οποία χαρακτηρίζεται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο αρχών, το οποίο καλύπτει μεθοδολογικά τη διδασκαλία από απόσταση. Βεβαίως, στις παρούσες έκτακτες και πιεστικές συνθήκες που βιώνει η χώρα μας, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση συνιστά και το πλέον πρόσφορο εργαλείο για να διατηρήσουν οι μαθητές μας την επαφή τους με την εκπαιδευτική διαδικασία.

Από την πρώτη μέρα εφαρμογής της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα σχολεία μας, ξεκινήσαμε μία έρευνα, με αποδέκτες εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, με στόχο στην καταγραφή των εκτιμήσεών τους σε μία σειρά από θέματα, που αφορούν τόσο στο θεωρητικό πλαίσιο, όσο και στα τεχνικά χαρακτηριστικά του προγράμματος. Αν και η έρευνα σχεδιάστηκε για τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος στη Δράμα, δόθηκε η δυνατότητα συμμετοχής και σε εκπαιδευτικούς άλλων περιοχών που επιθυμούσαν να συμμετέχουν. Έτσι σήμερα είμαστε σε θέση να προσεγγίσουμε ερμηνευτικά τις απαντήσεις από τα πρώτα 120 ερωτηματολόγια, τα οποία αντιστοιχούν σε ποσοστό 78,7% σε εκπαιδευτικούς που διδάσκουν σε Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια, από τους οποίους το 51,3% διδάσκει σε Πανελλαδικά εξεταζόμενα μαθήματα, 14,2% σε Γυμνάσια και 7,1% σε Δημοτικά Σχολεία. Οι εκπαιδευτικοί αυτοί 60,2% γυναίκες και 39,8% άνδρες, προέρχονται σε ποσοστό 53.1% από σχολεία της Δράμας (Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης) και 46,9% από σχολικές μονάδες άλλων περιοχών της χώρας.

Η ερμηνευτική προσέγγιση των αποτελεσμάτων της έρευνας, δίνει μία ευκαιρία για την αποτίμηση της έως τώρα κατάστασης, αλλά παράλληλα αποτελεί και μία αφορμή για την εξαγωγή γενικότερων συμπερασμάτων αναφορικά με την εφαρμογή της εξ αποστάσεως συμπληρωματικής εκπαίδευσης στο μέλλον. Βέβαια, κάθε συζήτηση που γίνεται αυτή τη χρονική περίοδο επί της ουσίας και της μεθοδολογίας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, δε μοιάζει να είναι και επί της ουσίας επίκαιρη, δεδομένου ότι το μείζον σε αυτή την έκτακτη χρονική περίοδο είναι μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης να διατηρήσουν οι μαθητές μας την επαφή τους με την εκπαιδευτική διαδικασία. Θα είναι όμως επίκαιρη η ίδια συζήτηση, εάν γίνει μετά την λήξη των έκτακτων μέτρων και όταν το εκπαιδευτικό γίνεσθαι στον τόπο μας θα έχει επιστρέψει σε αυτό που πριν την κρίση ονομάζαμε κανονικότητα: σε μία κατάσταση δηλαδή στην οποία η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση είχε τη θέση της μόνο στις σελίδες κάποιων διπλωματικών εργασιών φοιτητών και φοιτητριών και όχι στις σχολικές τάξεις.

Αυτονόητη έρχεται λοιπόν η έλλειψη σχετικής κουλτούρας στα σχολεία μας, καθώς η έννοια της “εξ αποστάσεως συμπληρωματικής σχολικής εκπαίδευσης”, δεν έτυχε ποτέ κάποιας συστηματικής εφαρμογής ή υποστήριξης από το εκπαιδευτικό μας σύστημα,

δίχως βέβαια η άποψη αυτή να συμπεριλαμβάνει μεμονωμένες, αλλά οπωσδήποτε αξιόλογες προσπάθειες ορισμένων εκπαιδευτικών (19,3% των εκπαιδευτικών, δήλωσαν ότι “συχνά” έως “αρκετά συχνά” χρησιμοποιούσαν έως τώρα εργαλεία “σύγχρονης” και “ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης”).

Θα πρέπει μάλιστα να διακρίνουμε την κατά τα άλλα αξιόλογη γνώση και εμπειρία των εκπαιδευτικών μας σε ότι αφορά στη χρήση των Η/Υ και στη εφαρμογή διαδικτυακών εργαλείων στη διδακτική τους πράξη, από τη γνώση και την εμπειρία τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Το στοιχείο αυτό είναι εμφανές και στην έρευνα όπου διαπιστώθηκε πως ενώ το 76% των εκπαιδευτικών δήλωσε ότι το επίπεδο των γνώσεων που έχουν στους Η/Υ είναι από πολύ καλό έως άριστο, το 60% ανέφερε ότι δεν έχει καμία σχετική γνώση και εμπειρία από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Άξιο λόγου είναι και ένα ποσοστό 25% που έδειξε να προσεγγίζει αυτή την έλλειψη μέσω της αυτομόρφωσης, από τη μελέτη δηλαδή σχετικών βιβλίων και άρθρων, τη στιγμή που μόλις το 15% δήλωσε πως έχει σπουδάσει ή επιμορφωθεί σχετικά ή έχει κάποια προηγούμενη συναρτώμενη εμπειρία.

Κάτω λοιπόν από αυτές τις συνθήκες η πρόκληση την οποία καλείται να αντιμετωπίσει η εκπαιδευτική κοινότητα αυτό το χρονικό διάστημα αποτελεί συνάμα και μία πρόκληση για το μέλλον. Συχνά λέγεται πως μετά την κρίση τίποτε δε θα είναι όπως πριν. Και αν αυτή η άποψη ενέχει κάποια δόση αλήθειας, τότε το παράδοξο είναι πως η εκπαίδευση συμμετέχει ήδη στην αλήθεια αυτή. Είναι ενδεικτική ως προς αυτό η απάντηση που έδωσαν οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην πιο πάνω έρευνα στην ερώτηση: *“Μετά τη λήξη των έκτακτων μέτρων και την επιστροφή σας στη φυσική τάξη, θα συνεχίσετε να χρησιμοποιείτε την εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως μία συμπληρωματική δυνατότητα υποστήριξης του διδακτικού σας έργου;”*. Το 62,5% δήλωσε πως θα συνεχίσει, ακολουθώντας ένα μεικτό μοντέλο διδασκαλίας, ενώ το 37,5% πως προτιμά να διδάσκει με τον παραδοσιακό τρόπο.

Άλλωστε, παρά τα όποια προβλήματα, την έλλειψη εμπειρίας και γνώσης και ίσως και της μη επαρκούς υλικοτεχνικής υποδομής, όταν οι εκπαιδευτικοί μιλούν για τα συναισθήματά τους κατά τη διαδικασία της εξ αποστάσεως διδασκαλίας, εκφράζουν θετικά συναισθήματα. Έτσι, σε ερώτηση με περισσότερες από μία επιλογές), αναφέρονται στην “ικανοποίηση” σε ποσοστό 54,5%, στον “ενθουσιασμό” (32,1%) και στη “χαρά” (29,5%), τη στιγμή όμως που επισημαίνουν και το “άγχος από το άγνωστο της τηλεκπαίδευσης” (37,5%). Είναι μάλιστα σημαντικό ότι τα ίδια περίπου συναισθήματα εισπράττουν και από τους μαθητές τους (“ικανοποίηση” 48,5%, “ενθουσιασμός” (36,6%), “χαρά” (28,6%), αλλά συνάμα και το “άγχος από το άγνωστο της τηλεκπαίδευσης” (38,4%).

Είναι εμφανές πως τα νούμερα αυτά καταδεικνύουν την έλλειψη της σχετικής με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κουλτούρας στον τόπο μας (άγχος εκπαιδευτικών και μαθητών). Την ίδια στιγμή όμως αναδεικνύουν την πρόθεση των εκπαιδευτικών να βιώσουν την εμπειρία της (χαρά, ικανοποίηση, ενθουσιασμός) και να μάθουν σχετικά με αυτή (αυτομόρφωση).

Είναι γεγονός ότι τα δεδομένα αυτά θα μπορούσε να τα δει κανείς μέσα από πολλές οπτικές. Θα ήταν όμως σημαντικό η όποια προσέγγιση να μην έχει καμία πολιτική χροιά, παρά μία και μόνο εκπαιδευτική δέσμευση για το άμεσο μέλλον: πώς την

επόμενη μέρα θα επενδύσουμε στην ικανοποίηση, στον ενθουσιασμό και στη χαρά των εκπαιδευτικών και των μαθητών και θα αναλάβουμε να μετατρέψουμε το άγχος τους σε μία δημιουργική ενέργεια. Στην προοπτική αυτή ο δρόμος μοιάζει να έχει τα χαρακτηριστικά ενός μονόδρομου, που συνδέεται δίχως περιττές στροφές με μία συστηματική επιμόρφωση και υποστήριξη των εκπαιδευτικών. Τότε μάλιστα θα έχουμε και ένα μοναδικό προνόμιο: η συζήτηση που θα εξελίσσεται αναφορικά με την εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση θα είναι άκρως επίκαιρη, καθώς μάλιστα θα γίνεται μέσα σε ένα ασφαλές με μαθησιακά και εκπαιδευτικά κριτήρια περιβάλλον και θα αφορά όχι μόνον το μέλλον αλλά και το παρόν της εκπαίδευσης.

Η συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα διδακτικής και σχεδιασμού διδακτικών περιβαλλόντων στο διαδίκτυο, αποτελεί μία αναγκαία και ικανή συνθήκη που μπορεί να φέρει τους εκπαιδευτικούς κοντά στο θεωρητικό πλαίσιο και στις αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Η προοπτική αυτή, αποτελεί μία ακόμη βασική παραδοχή για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Μία παραδοχή που συνδέεται με την επιθυμία των εκπαιδευτικών να γνωρίσουν το σχετικό πεδίο.

Η πρόσφατη ανταπόκριση πλέον των 1300 εκπαιδευτικών από όλη τη χώρα που δήλωσαν συμμετοχή στη διαδικτυακή επιμόρφωση που υλοποιούμε αυτό το διάστημα στην πλατφόρμα ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης της ΔΔΕ Δράμας, αναφορικά με το σχεδιασμό μιας διδακτικής ενότητας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, καταδεικνύει αυτή την προοπτική. Κυρίως όμως η προοπτική αυτή αναδεικνύεται μέσα από την καθημερινή προσπάθεια προσαρμογής της διδασκαλίας των εκπαιδευτικών στα δεδομένα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Τα στοιχεία αυτά είναι εμφανή και μέσα από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών στην ερώτηση: *“Λόγω της απόστασης που σας χωρίζει από τους μαθητές σας, έχετε αλλάξει τις διδακτικές σας προσεγγίσεις ή ακολουθείτε τα διδακτικά μοντέλα που χρησιμοποιούσατε;”*. Η απάντηση υπήρξε χαρακτηριστική: το 75,9% δήλωσε πως *“η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι μία διαφορετική εμπειρία στην οποία προσπαθώ να προσαρμοστώ”*. Γι’ αυτή και μόνο την ομολογία, υπό συνθήκες μάλιστα εξαιρετικής πίεσης, οφείλουμε την επόμενη μέρα της κρίσης να αναλάβουμε σημαντικές πρωτοβουλίες.

Τα στοιχεία αυτά δείχνουν πως οι εκπαιδευτικοί θέλουν. Εκείνο το οποίο απομένει είναι να μάθουν τον τρόπο. Δεν αρκεί δηλαδή να επισημαίνουμε ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι μία διδακτική μεθοδολογία η οποία έχει τις δικές της αρχές, αλλά να οργανώσουμε και τα κατάλληλα μαθησιακά και επιμορφωτικά περιβάλλοντα που θα το δείξουν αυτό στην πράξη. Η καλύτερη μάλιστα προσέγγιση μίας παρόμοιας προοπτικής είναι η βιωματική και εμπειρική μάθηση. Δεν αρκεί δηλαδή η θεωρία, καθώς απαιτείται πράξη.

Λέγεται και πολύ σωστά λέγεται πως το βασικότερο στοιχείο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, είναι *“να μάθουμε στους μαθητές μας πώς να μαθαίνουν”*. Το ερώτημα είναι πώς θα συμβεί αυτό, εάν η επιμορφωτική προσέγγιση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από τους εκπαιδευτικούς, γίνεται καθαρά σε θεωρητικό πλαίσιο. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι ότι θα πρέπει να δημιουργήσουμε μαθησιακά επιμορφωτικά περιβάλλοντα για τους εκπαιδευτικούς, μέσα από τα οποία θα βιώσουν οι ίδιοι την εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Θα μάθουν δηλαδή οι ίδιοι πώς να μαθαίνουν μέσα σε ένα διαδικτυακό περιβάλλον μάθησης. Θα βιώσουν τις αρχές της εξ

αποστάσεως εκπαίδευσης, την αυτονομία στη μάθηση, τον ιδιαίτερο ρόλο του διδάσκοντα ο οποίος κατά το χαρακτηριστικό λόγο του Malcom Knowles θα πρέπει από δάσκαλος να γίνει εμπνευστής, σε βαθμό μάλιστα που δε θα επιστρέψει ξανά στο ρόλο του δασκάλου. Θα αισθανθούν την ευεργετική επίδραση που μπορεί να έχει στη μαθησιακή διαδικασία η αλληλεπίδραση, αλλά θα μάθουν συνάμα να χρησιμοποιούν μεθόδους και τεχνικές για να αυξήσουν την αλληλεπίδραση σε ένα εξ αποστάσεως περιβάλλον μάθησης. Θα κατανοήσουν, επίσης ότι αυτό που πολύ ορθά επιχειρούν και οι ίδιοι σε μία συμβατική τάξη, να δουλεύουν δηλαδή οι μαθητές τους σε ομάδες, είναι κάτι που κάλλιστα μπορεί να συμβεί και σε μία διαδικτυακή τάξη σύγχρονης αλλά και ασύγχρονης επικοινωνίας και μάθησης και με τον τρόπο αυτό θα μπορέσουν να δοκιμάσουν νέες μεθόδους ή και να προσαρμόσουν παραδοσιακές τεχνικές στα νέα δεδομένα. Έτσι θα είναι έτοιμοι να απομακρυνθούν από την εμπλουτισμένη εισήγηση που σε ποσοστό 75%, δηλώνουν πως εφαρμόζουν στην διδακτική τους εξ αποστάσεως πρακτική. Το έπραξαν ήδη σε σχέση με την πιο παραδοσιακή διάλεξη (46,4%), όμως χρειάζονται την απαιτούμενη καθοδήγηση, ώστε να κατευθυνθούν σε νέους ορίζοντες.

Ίσως να μην έχει τόσο σημασία εάν οι ορίζοντες αυτοί είναι συνυφασμένοι με πολυσύχναστες φωταγωγημένες λεωφόρους ή κάποια γραφικά καντούνια, όσο η διαδρομή, η δοκιμή, η φαντασία και η ευελιξία. Σ' αυτές μάλιστα τις διαδρομές η τέχνη μπορεί να έχει πάντα έναν ιδιαίτερο ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία που θα εξελίσσεται και η παλέτα του artful thinking να ζωγραφίζει με τα πιο ζωντανά χρώματα το μουντό τοπίο που υπάρχει γύρω, τη στιγμή που μια παρέα μουσικών φορώντας τα πιο πολύχρωμα καπέλα σκέψης του De Bono θα μοιράζει απλόχερα τις πιο μελωδικές νότες της δημιουργικής μάθησης και της πλάγιας σκέψης στους περαστικούς από εκεί εκπαιδευτικούς.

Με πιο απλά και ρεαλιστικά αυτή τη φορά λόγια, θα πρέπει εξάπαντος η επιμόρφωση με πολλή δόση φαντασίας, να μιλήσει στους εκπαιδευτικούς για όλα τα παραπάνω, αλλά κυρίως να τους εμπλέξει σε δραστηριότητες σχετικά με αυτά. Σε δραστηριότητες μέσα από την πράξη (learning by doing) τον αναστοχασμό (learning by reflection) και την εξερεύνηση (learning by exploring), γιατί μόνο έτσι θα τους φέρει πραγματικά και βιωματικά κοντά στις αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Είναι γεγονός πως όταν οι εκπαιδευτικοί συμμετέχουν ενεργά και βιωματικά σε μία επιμορφωτική διαδικασία, τότε είναι περισσότερο έτοιμοι να μεταδώσουν τη γνώση αυτή και στους μαθητές τους, καθώς όπως χαρακτηριστικά θα έλεγε και ο J. Dewey *“μόνο ό,τι δέχθηκες με την ψυχή σου, αυτό μόνο μαθαίνεις, αυτό ενσωματώνεις στη ζωή και το χαρακτήρα σου”* και αυτό μπορείς να μεταδώσεις καλύτερα.

Αν το εκπαιδευτικό μας σύστημα είναι περισσότερο προσανατολισμένο στην επίτευξη των γνωστικών στόχων της μάθησης και λιγότερο στην προσέγγιση των συναισθηματικών στόχων, αυτό θα αντανακλά και στις διδακτικές μας πρακτικές στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Η αίσθηση που έχουν οι εκπαιδευτικοί που υλοποιούν αυτό το διάστημα τα προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι ενδεικτική, καθώς θεωρούν πως μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης επιτυγχάνονται πρωτίστως οι γνωστικοί στόχοι του μαθήματος, (από αρκετά έως πολύ σε ποσοστό 68%), τη στιγμή που για τους συναισθηματικούς στόχους το αντίστοιχο ποσοστό περιορίζεται στο 44%.

Αυτή θα είναι ίσως και η μελλοντική πρόκληση στη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: να επεκτείνει τους ορίζοντές της πέρα από τους γνωστικούς στόχους της μάθησης στους συναισθηματικούς, αλλά και στους μεταγνωστικούς, να μάθει δηλαδή στους μαθητές πώς να μαθαίνουν και να εμπλουτίσει τη μαθησιακή διαδικασία με τεχνικές δημιουργικής μάθησης μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο μάθησης.

Η έρευνα αυτή επικεντρώθηκε κυρίως στο θεωρητικό πλαίσιο εφαρμογής της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, δεν θα μπορούσε ωστόσο να λείπει από αυτή ο τεχνοκρατικός και κοινωνικός προβληματισμός, ο οποίος μάλιστα δείχνει να είναι ιδιαίτερα επίκαιρος τις τελευταίες μέρες. Έτσι κρίνοντας την προσβασιμότητα των μαθητών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, το 66,9% την χαρακτήρισαν ικανοποιητική έως μέτρια και το 33,1% καλή έως εξαιρετική. Την ίδια στιγμή διαπιστώθηκε ότι το μέσον από το οποίο συμμετέχουν περισσότερο οι μαθητές στην τηλεεκπαίδευση είναι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής (51,3%), ενώ ακολουθεί πολύ κοντά το κινητό τηλέφωνο (44,2%) και αρκετά μακριά το τάμπλετ (4,5%).

Ωστόσο αυτή η συζήτηση δε θα κρίνει σε καμία περίπτωση το μέλλον της σχολικής συμπληρωματικής εκπαίδευσης στον τόπο μας. Ενδεχομένως να τροφοδοτήσει κάποια πολιτική αντιπαράθεση, η οποία τίποτε ουσιαστικό δε θα προσφέρει στο σχετικό προβληματισμό. Εκείνο το οποίο πραγματικά θα κρίνει το μέλλον της σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι εάν η πρόκληση που βιώνει σήμερα η χώρα μας, θα αποτελέσει και μία πρόσκληση για μία συστηματική και ποιοτική προσέγγιση του πεδίου στο άμεσο μέλλον. Στην προοπτική αυτή κοινός στόχος όλων θα πρέπει να είναι ένας: να μάθουμε να διδάσκουμε τους μαθητές μας, όπως θα έλεγε ίσως και η Margaret Mead πώς να σκέφτονται και όχι τι να σκέφτονται.